

Чинники підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні: соціологічний аналіз

Власова Н. Ф., Класичний приватний університет

Розглянуто систему фізичної культури і спорту в соціологічному дискурсі як сферу суспільного життя, в якій відтворюється активність соціальних суб'єктів та їх соціальна взаємодія і комунікація на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях, що відображає ціннісно-нормативну систему суспільства, а як соціальна система вона припускає управління, а точніше – соціальне управління, в якому держава відіграє провідну роль. Визначено, що соціальне (і як його різновид державне) управління сферою фізичної культури та спорту має певну специфіку, яка полягає в наявності системи організацій, установ і закладів фізичної культури та спорту, принципів і механізмів управління такими закладами, рівнів управління системою фізичної культури та спорту – тактичного, оперативного і стратегічного. Для управління системою фізичної культури та спорту держава створює мережу центральних, регіональних і місцевих органів управління. В залежності від того, де зосереджені функції щодо управління системою фізичної культури та спорту, прийнято виділяти дві основні моделі: централізовану і децентралізовану. На основі результатів соціологічного дослідження визначено фактори підвищення ефективності системи управління у сфері фізичної культури та спорту: чинники, які пов'язані із патерналізмом і провідною роллю держави, та чинники, які пов'язані із потребою реформування системи управління в сфері фізичної культури і спорту.

Ключові слова: фізична культура; спорт; соціальна система; соціальне управління; державне управління; система управління сферою фізичної культури та спорту

Factors for increasing the effectiveness of the management system of the sphere of physical culture and sports at the regional level: a sociological analysis

Vlasova N. F., Classical private university

The article examines the system of physical culture and sport in sociological discourse as a sphere of social life, in which the activity of social actors and their social interaction and communication at the global, national, regional and local levels are reflected, reflecting the value-normative system of society, and as it involves a social system, management, or rather, social management, in which the state plays a leading role. It has been determined that the social (and, as a variant of state) management of the sphere of physical culture and sport has a certain specificity, which is the presence of a system of organizations, institutions and institutions of physical culture and sports, the principles and mechanisms of management of such institutions, levels of management of the system of physical culture and sports – tactical, operational and strategic. The state establishes a network of central, regional and local authorities for the management of the system of physical culture and sports. Depending on where the focus is on the management of the physical culture and sport system, it is decided to allocate two main models: centralized and decentralized. On the basis of the results of sociological research the factors of increasing the effectiveness of the management system in the field of physical culture and sport are determined:

1. Financial and material support (51% of all statements of experts and 27,1% of consumer statements). Typical statements are 'financial security, material security, salary increases, the construction of stadiums and sports grounds'.

2. Inter-sectoral interaction of the governing bodies of the sphere of physical culture and sports, business, public organizations and the population (25.5% of all expert statements and 29.7% of consumer statements). Typical statements are: 'Coordination of community sports facilities and NGOs, delegation of authority to public organizations, wide contact with clubs, interaction with NGOs, cooperation with business'.

3. Human resources (15.7% of all expert opinions and 18.9% of consumer statements). Typical expressions: 'Increasing the number of skilled workers, updating staff, professionalism of workers, motivating athletes'.

4. Information and technological support (7,8% of all statements of experts and 24,3% of consumer statements). Typical expressions: «exchange of experience, introduction of advanced technologies, exchange of ideas, social advertising, coverage in the media».

Therefore, if for experts the financial and material support of the management of the sphere of physical culture and sport in the Zaporizhzhia region is the main factor in improving the efficiency of the sphere of physical culture and sports, then consumers point out the importance of cross-sectoral interaction, staffing and information provision.

Keywords: physical culture; sport; social system; social management; public administration; control system of the sphere of physical culture and sport

Факторы повышения эффективности системы управления сферой физической культуры и спорта на региональном уровне: социологический анализ

Власова Н. Ф., Классический приватный университет

Рассмотрена система физической культуры и спорта в социологическом дискурсе как сфера общественной жизни, в которой воспроизводится активность социальных субъектов, их социальное взаимодействие и коммуникация на глобальном, национальном, региональном и локальном уровнях, что отражает ценностно-нормативную систему общества, а как социальная система она предполагает управление, а точнее – социальное управление, в котором государство играет ведущую роль. Определено, что социальное (и как его разновидность государственное) управление сферой физической культуры и спорта имеет определенную специфику, которая заключается в наличии системы организаций, учреждений и заведений физической культуры и спорта, принципов и механизмов управления такими заведениями, уровней управления системой физической культуры и спорта – тактического, оперативного и стратегического. Для управления системой физической культуры и спорта государство создает сеть центральных, региональных и местных органов управления. В зависимости от того, где сосредоточены функции по управлению системой физической культуры и спорта, принято выделять две основные модели: централизованную и децентрализованную. На основе результатов социологического исследования определены факторы повышения эффективности системы управления в сфере физической культуры и спорта: факторы, связанные с патернализмом и ведущей ролью государства и факторы, связанные с необходимостью реформирования системы управления в сфере физической культуры и спорта.

Ключевые слова: физическая культура; спорт; социальная система; социальное управление; государственное управление; система управления сферой физической культуры и спорта

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Ефективний розвиток сфери фізичної культури та спорту може бути повною мірою реалізований лише за умови впровадження новітніх технологій, інноваційних підходів до розроблення, прийняття і впровадження управлінських рішень, удосконалення теоретико-методологічних функціонально-організаційних засад соціального управління фізичною культурою та спортом, їх наукового обґрунтування і впровадження у повсякденну діяльність. Формування дієвої системи управління у сфері фізичної культури і спорту на регіональному рівні надасть змогу отримати позитивні результати у таких підсистемах галузі, як: фізичне виховання в системі освіти, фізична рекреація та реабілітація населення за місцем проживання та в місцях масового відпочинку громадян, дитячо-юнацький спорт та спорт вищих досягнень тощо. Крім того, позитивних результатів слід очікувати найперше внаслідок поглиблення процесів демократизації та децентралізації, оскільки органи місцевої влади мають більші можливості для повного врахування запитів та потреб населення у сфері фізичної культури і спорту. Тому актуальною науковою проблемою є визначення факторів підвищення ефективності регіонального управління сферою фізичної культури та спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями визначення сутності фізичної культури займалися такі дослідники, як І. Биховська, С. Євсєєв, Л. Лубишева, К. Черміт, які розглядають її в якості діяльності зы створення сукупності специфічних результатів фізичного і духовного перетворення людини. Л. Матвєєв і В. Видрін розуміють фізичну культуру як вид культури і особливий результат діяльності особистості, метод

фізичного самовдосконалення з метою реалізації певних функцій в суспільстві. Структурність як властивість сфери фізичної культури та спорту як соціальної системи підкреслюється і аналізується багатьма дослідниками, серед яких можна виділити Л. Зеленова, Ю. Лебедева, Ю. Манько, В. Столярова, Б. Євстаф'єва, В. Видріна, Ю. Ніколаєва, Л. Матвєєва, Л. Лубишеву, І. Мергаутову, Ф. Юахімсталера, А. Гужаловського, В. Сутулу та ін.

Питання досягнення збалансованої й оптимальної організаційної структури системи управління фізичною культурою та спортом, механізми та теоретико-методологічні основи управління даною сферою розглядали такі науковці, як Д. Гадайчук, І. Гасюк, В. Гузарь, Ю. Довгенько, М. Дутчак, В. Жуков, В. Куделко, О. Кузьменко, Ю. Мічуда, С. Нікітенко М. Олійник, В. Платонов, І. Шевчук, Ю. Шкрєбтій та ін. Однак, у спеціальній літературі недостатньо уваги приділено дослідженню проблем соціального управління системою фізичної культури та спорту на регіональному рівні з позицій соціолого-управлінського підходу. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба в розробленні наукового обґрунтування концепції реформування системи управління сферою фізичної культури та спорту в контексті її децентралізації та регіоналізації.

Формулювання цілей статті.

Мета дослідження – визначити чинники підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Уперше термін «фізична культура» з'явився у кінці XIX століття в роботах англійських філософів А. Пріса, Дж. Мейбла, С. Емертсона. В загальному вигляді це поняття використовується з

початку XX століття і визначається як «процес занять «тілесними вправами» (К. Л. Мінженс) [11]. З того часу розширюються і уточнюються її поняття, сутнісні, структурні, функціональні характеристики. Так, на думку Ж. Холодова і В. Кузнецова, які вивчали становлення поняття в історичному аспекті, фізична культура – це «якісне, системне і динамічне утворення особистості, що визначає її освіченість, фізичну підготовленість та досконалість, відображену у видах і формах активної фізкультурно-спортивної діяльності, здоровому стилі життя» [10, с. 34].

Термін «фізична культура» переважно більшістю авторів інтерпретується через родові поняття «культура». В цьому зв'язку фізична культура має діяльнісний і технологічний характер. Тому якнайповніше культуру, а зокрема фізичну культуру, представляють у вигляді суспільно виробленого способу людської діяльності, спрямованого на перетворення природи, людини, соціуму і закріпленого у відповідних матеріально-речових, логіко-понятійних, знаково-символічних, ціннісно-орієнтаційних засобах [4, с. 18-26]. Отже, термін «фізична культура» розуміється як складова (елемент) культури взагалі.

Соціологічна концепція сфери фізичної культури і спорту, виходячи з рівнів соціологічного знання, має рівневу структуру:

– на мікрорівні – це сукупність функціональних зв'язків між окремими особами, об'єднаними усвідомленням необхідності свого фізичного і духовного перетворення за допомогою фізичних вправ на основі розуміння та оцінки їх властивостей у справі задоволення біологічних і соціальних потреб. Мікроструктура фізичної культури та спорту утворює і включає ряд базових, засадничих її елементів. До них належать: особистість, соціальні групи, їх соціальні ролі і статуси, що утворюють стійке ціннісно-позитивне ставлення до фізичних вправ і різних форм їх самоорганізації;

– на мезорівні – як сукупність соціальних спільнот та організацій, що спеціально організуються для цілеспрямованого об'єднання осіб і соціальних груп її мікроструктури з метою забезпечення усіх видів потреб особистості та суспільства у фізичному й духовному вдосконаленні за допомогою фізичних вправ. Ці соціальні спільноти можна представити у формі середніх соціальних груп і пов'язаних із ними спеціальних організацій та установ. Середні соціальні групи і форми їх організації слід розглядати як соціальні інститути фізичної культури та спорту;

– на макрорівні – як сукупність підсистем: загальнорозвиваючої (базової), оздоровчої, виробничої, військово-прикладної, змагальної (спортивної), матеріально-фінансової, наукової (науково-методичної), медичної, рекреативно-видовищної.

Отже, сфера фізичної культури і спорту в соціологічному дискурсі – це сфера суспільного

життя, у якій відтворюється активність соціальних суб'єктів (особистість, команда, соціальна група, організація) та їх соціальна взаємодія і комунікація на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях, що відображає ціннісно-нормативну систему суспільства і виконує соціалізаційну, адаптаційну, комунікаційну, інтегруючу соціальні функції. Вона містить в собі конкретні індивідуальні особливості, форми, стиль поведінки і діяльності окремої особистості, соціальної спільноти або суспільства, тобто різноманітні форми соціального життя з одного боку, і результати діяльності з іншого. Виходячи з цього, можемо зазначити, що сфера фізичної культури та спорту виступає як соціальна система.

Відправним аспектом аналізу фізичної культури і спорту як соціальної системи є розгляд їх структури. Структурність як властивість фізичної культури підкреслюється і аналізується багатьма дослідниками. Проте серед них немає єдності в думці про те, що ж вона включає. Одні автори виділяють в ній систему потреб, здібностей, діяльності, стосунків і інститутів, що базується на розвитку фізичних якостей (Л. Зеленев, Ю. Лебедев, Ю. Манько, В. Столяров [5]). Інші Фізичну культуру як соціальну систему розглядають на наступних рівнях:

1) як взаємодію індивідів на основі різноманітних мотивів свого фізичного і духовного вдосконалення;

2) як групову взаємодію на основі схожих потреб та інтересів фізичного і духовного розвитку, досягнення необхідного особового й групового результату такого розвитку і вдосконалення;

3) як ієрархію соціальних позицій (статусів) та соціальних функцій (ролей), які займають і виконують особистості в утвореній ними сукупності організацій і установ, створених для забезпечення комплексу потреб свого фізичного і духовного відтворення, включають у цю сферу такі складові, як фізичне виховання, спорт, фізична рекреація, рухову реабілітація (Б. Євстаф'єв, В. Видрін [2], Ю. Ніколаєв [8]);

4) як сукупність норм і цінностей, що визначають загальну структурність, функціональність і зміст зв'язків індивідів та соціальних груп у цій системі.

Третя група дослідників виділяє в ній два напрями: професійний і непрофесійний, де до першого напряму зараховують професійно-прикладну фізичну культуру та спорт, до другого – базову, гігієнічну, рекреативну, оздоровчо-реабілітаційну, оздоровчу і лікувальну фізичну культуру. На їхню думку, фізична культура не включає спорт і він є самостійним явищем у житті суспільства. Звідси ж, на думку цих авторів, витікає правомірність поєднання термінів «фізична культура і спорт» (Л. Лубишева [7]). Четверта група авторів вважає, що центральним, системоутворюючим чинником, що об'єднує усі компоненти фізичної культури, є фіз-

культурна діяльність. Проте підкреслюється, що необхідно розрізняти організаційні форми:

1) компоненти фізичної культури: фізичне виховання (освіта), спорт, фізична рекреація, рухова реабілітація;

2) специфічні для них види діяльності: фізкультурно-освітню, фізкультурно-спортивну, фізкультурно-рекреаційну, фізкультурно-реабілітаційну і їх результативну сторону, що опредмечуються у відповідних компонентах фізичної культури (В. Видрін, Ю. Курамшин, Ю. Ніколаєв [2; 8]). Але, не зважаючи на різноманітність поглядів на структуру сфери фізичної культури та спорту, вона як соціальна система припускає управління, а точніше – соціальне управління, оскільки «кожна з соціальних систем від найбільш великомасштабної, якою є суспільство в цілому, і аж до окремої особистості, в процесі свого функціонування і розвитку потребують здійснення управління» [9, с. 37]. Завдання, що пов'язані з ефективним функціонуванням сфери фізичної культури та спорту, дуже актуальні для сучасного етапу розвитку українського суспільства і передбачають визначення особливостей системи управління фізичною культурою та спортом на державному рівні.

Грамотне і ефективне управління визначає ідеологію тієї соціальної системи, в рамках якої здійснюється управлінський процес. При цьому управління сферою фізичної культури та спорту носить суб'єкт-суб'єктний, соціально обумовлений характер, що дозволяє цілеспрямовано використовувати соціолого-управлінський підхід в організації надання послуг із фізичної культури та спорту і враховувати потреби населення, можливості тих організацій, які надають такі послуги.

Слід визначити аспект соціального управління закладами фізичної культури та спорту, який пов'язаний із виділенням тактичного, оперативного і стратегічного управління. Даний підхід досить ретельно розглянутий в праці В. Беха, М. Лукашевича, М. Туленкова [1, с. 368-369]. Автори виходять з тези про рівні соціально-державного управління в системі закладів соціальної сфери, які мають короткострокові, середньострокові і довгострокові цілі, акцентують увагу на певному колі управління.

Так, тактичне управління в системі фізичної культури та спорту пов'язане із реалізацією основних напрямів – компоненти фізичної культури (фізичне виховання (освіта), спорт, фізична рекреація, рухова реабілітація) і специфічні для них види діяльності (фізкультурно-освітня, фізкультурно-спортивна, фізкультурно-рекреаційна, фізкультурно-реабілітаційна тощо). Тобто основним суб'єктом управління є конкретна особа: тренер, вчитель, реабілітолог та інші, причому основною метою його діяльності виступає стабілізація життя особи, відновлення здоров'я, фізичне вдосконалення і розвиток, організація активного дозвілля тощо. Рівень оперативного управління в системі

фізичної культури та спорту пов'язаний із організацією ефективного функціонування закладів сфери фізичної культури та спорту. На цьому рівні управління реалізується структурно-функціональний і технологічний підхід в управлінні закладами сфери фізичної культури та спорту. Стратегічне управління, на думку В. Беха, – це управління мережею соціальних закладів, що спирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на попит клієнтури / споживачів, оперативно реагує і здійснює своєчасно зміни в організації роботи, що відповідає виклику з боку соціального середовища та дозволяє досягати максимального ефекту у використанні людських, матеріальних, інформаційних, фінансових та інших можливостей мережі надання фізкультурно-спортивних послуг, що в сукупності дає змогу значно посилити процес саморозгортання громадянського суспільства в руслі загальноєволюційного процесу європейської та світової спільнот [1, с. 365].

Як зазначає І. Гасюк, розвиток сфери фізичної культури та спорту як об'єкта управління відбувається завдяки удосконаленню матеріально-технічного, інформаційного, кадрового, наукового, нормативно-правового, фінансового, медичного забезпечення, що в свою чергу знаходить вираження у таких показниках: рівень здоров'я і фізичного розвитку різних верств населення; ступені використання фізичної культури в різних сферах діяльності; рівень розвитку системи фізичного виховання, самостійного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами, спортивними спорудами та майном [3, с. 196]. Далі автор зазначає: «Під поняттям «система державного управління розвитком сфери фізичної культури та спорту» можна розуміти цілеспрямований, організуючий, координуючий, контролюючий вплив із боку системи органів державного управління на сферу з метою підвищення ефективності її функціонування, задоволення потреб держави, різних соціальних верств населення, окремих громадян у сфері фізичної культури та спорту...» [3, с. 196-197]. Крім того, автор вказує на те, що до процесу управління сферою фізичної культури та спорту долучаються не тільки органи державного управління, але й громадські організації, спілки, об'єднання, приватно-комерційні установи і окремі громадяни.

Виходячи з цього, соціальне (і як його різновид державне) управління сферою фізичної культури та спорту має певну специфіку, яка полягає в наявності системи організацій, установ і закладів фізичної культури та спорту, принципів і механізмів управління такими закладами, рівнів державного управління системою фізичної культури та спорту.

Систему державних органів у сфері фізичної культури і спорту залежно від обсягу компетенції поділяють на три види:

- 1) органи загальної компетенції;
- 2) органи міжгалузевої (функціональної) компетенції;

3) органи галузевої (спеціальної) компетенції.
 Державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється:

1) на центральному рівні – органи управління з питань фізичної культури і спорту;

2) на регіональному рівні – органи управління фізичною культурою і спортом;

3) на місцевому рівні – місцеві органи управління, Комітети з фізичної культури і спорту районних адміністрацій і міських рад;

4) на рівні селищних утворень – громадські комісії або відділи з фізичної культури і спорту [6].

Аналіз системи фізичної культури та спорту включає визначення її організаційної структури. Очевидно, що структуру системи фізичної культури та спорту можна аналізувати, залучаючи різні критерії. У вітчизняних і закордонних публікаціях міцно затвердився так званий «секторний підхід», який виходить із того, що всі організації і заклади, які входять до системи фізичної культури та спорту, умовно можна зарахувати до одного з трьох секторів: державного, комерційного і неприбуткового (громадського). При цьому кожний із секторів виконує як загальні, так і специфічні функції в управлінні сферою фізичної культури та спорту.

Але провідна роль в управлінні системою фізичної культури та спорту в Україні належить дер-

жаві. Для управління системою фізичної культури та спорту держава створює мережу центральних, регіональних і місцевих органів управління. В залежності від того, де зосереджені функції щодо управління системою фізичної культури та спорту, прийнято виділяти дві основні моделі: централізовану і децентралізовану. Якщо перша модель пов'язана з зосередженням функції управління системою фізичної культури та спорту у центральних органах влади, то в другій управлінські функції щодо системи фізичної культури та спорту здійснюють в основному місцеві органи, в тому числі органи місцевого самоврядування.

Для визначення чинників підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні було проведено соціологічне дослідження. Емпіричну базу соціологічного дослідження становлять результати експертного опитування серед працівників сфери фізичної культури і спорту Запорізької області (200 респондентів) і масового соціологічного опитування споживачів фізкультурно-спортивних послуг (600 респондентів), проведеного в 2017 році.

На рис. 1 представлено причини низької ефективності діяльності органів управління сферою фізичної культури і спорту.

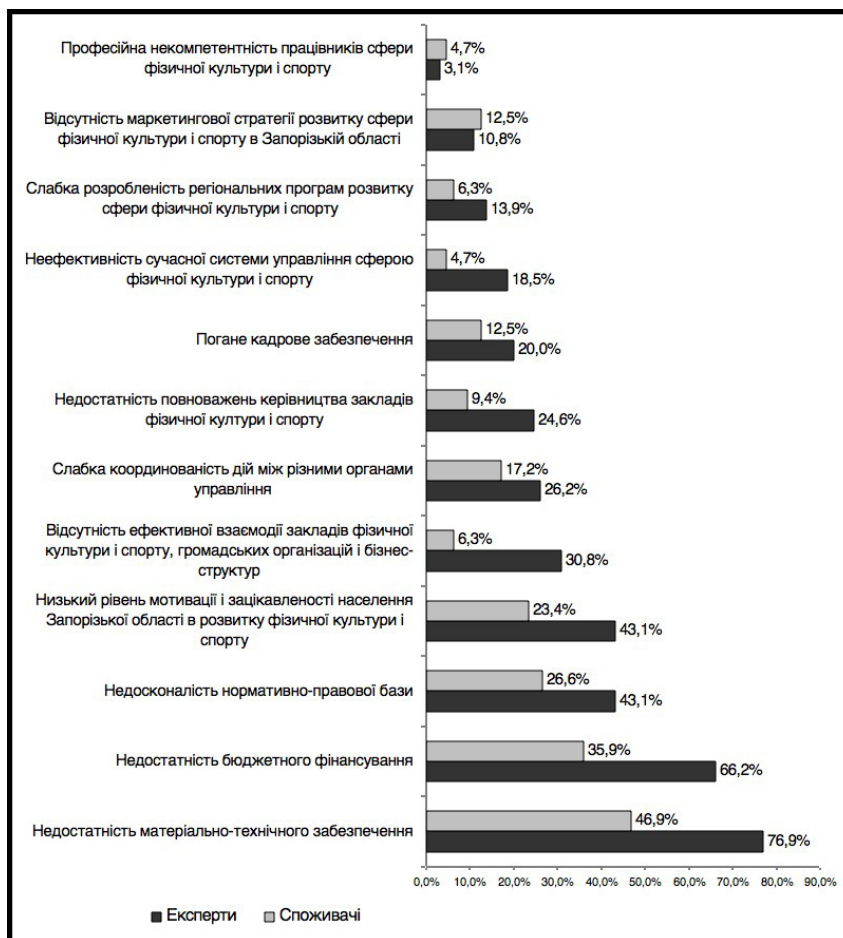

Рис. 1 – Причини низької ефективності діяльності органів управління сферою фізичної культури і спорту

Серед основних причин низької ефективності діяльності органів управління сферою фізичної культури і спорту експерти виділяють недостатність матеріально-фінансового забезпечення (76,9%), недостатність бюджетного фінансування (66,2%), недосконалість нормативно-законодавчої бази (43,1%) і низький рівень мотивації та зацікавленості населення в розвитку сфери фізичної культури і спорту (43,1%). Професійна некомпетентність працівників сфери фізичної культури та спорту як причина низької ефективності має досить незначний показник – 3,1%. Споживачі фізкультурно-спортивних послуг в цілому виділяють таку ж ієрархію причин неефективності, хоча для них менш значима взаємодія різних секторів суспільства в управлінні, а пріоритетом, у порівнянні з експертами, виступає професіоналізація працівників сфери фізичної культури та спорту.

Існують деякі розбіжності в показниках у залежності від професійного статусу експертів. Так, для представників громадських організацій (НДО) більш значимими причинами виявилися: недостатність повноважень, недостатність фінансування, відсутність ефективної взаємодії закладів фізичної культури і спорту, бізнес-структур та громадських організацій, що свідчить про усвідомленість необхідності міжсекторної взаємодії держави, бізнесу і громадянського суспільства в управлінні системою фізичної культури та

спорту, для приватних закладів значимим фактором є низький рівень мотивації і зацікавленості населення в розвитку сфери фізичної культури та спорту.

Серед споживачів фізкультурно-спортивних послуг також існують деякі статистичні розбіжності. Так, для клієнтів фітнес-центрів значимими факторами є недостатність матеріально-технічного забезпечення і слабка скоординованість дій між різними органами управління, для відвідувачів спортивних секцій і клубів – недостатність фінансування і матеріального забезпечення, недосконалість законодавства, низький рівень мотивації населення та відсутність взаємодії різних секторів суспільства, для професійних спортсменів – недостатність фінансування, відсутність маркетингової стратегії і професійна некомпетентність працівників сфери фізичної культури та спорту.

Для уточнення факторів підвищення ефективності управління сферою фізичної культури і спорту експертам та споживачам фізкультурно-спортивних послуг було запропоновано відповісти на відкрите питання: «Що, на Ваш погляд, буде сприяти підвищенню ефективності діяльності органів управління сферою фізичної культури і спорту в Запорізькій області?». Було отримано 127 відповідей експертів і 405 відповідей споживачів фізкультурно-спортивних послуг. За допомогою контент-аналізу висловлювань респондентів було отримано 4 фактори-категорії (рис. 2).

Рис. 2 – Фактори підвищення ефективності управління сферою фізичної культури і спорту (результати контент-аналізу)

Стисло охарактеризуємо виділені фактори.

1. Фінансово-матеріальне забезпечення (51% всіх висловлювань експертів і 27,1% висловлювань споживачів). Типові висловлювання: «фінансове забезпечення, матеріальне забезпечення, підвищення заробітної плати, будівництво стадіонів і спортмайданчиків».

2. Міжсекторна взаємодія органів управління сферою фізичної культури і спорту, бізнесу, громадських організацій і населення (25,5% всіх висловлювань експертів і 29,7% висловлювань споживачів). Типові висловлювання: «координація комунальних закладів спорту і громадських організацій, делегування повноважень громадським

організаціям, широкий контакт із клубами, взаємодія з громадськими організаціями, співпраця з бізнесом».

3. Кадрове забезпечення (15,7% всіх висловлювань експертів і 18,9% висловлювань споживачів). Типові висловлювання: «збільшення кількості кваліфікованих працівників, оновлення кадрів, професіоналізм працівників, мотивація спортсменів».

4. Інформаційно-технологічне забезпечення (7,8% всіх висловлювань експертів і 24,3% висловлювань споживачів). Типові висловлювання: «обмін досвідом, впровадження передових технологій, обмін думками, соціальна реклама, висвітлення у ЗМІ».

Отже, якщо для експертів основним фактором підвищення ефективності управління сферою фізичної культури та спорту в Запорізькому регіоні є фінансово-матеріальне забезпечення,

то споживачі вказують на значимість міжсекторної взаємодії, кадрове та інформаційне забезпечення.

Висновки перспективи подальших досліджень. Отже, соціологічний аналіз факторів, які можуть сприяти підвищенню ефективності системи управління в сфері фізичної культури і спорту, дозволяє виділити дві основні групи чинників:

1) чинники, які пов'язані із патерналізмом і провідною роллю держави в системі управління сферою фізичної культури та спорту (бюджетне фінансування і нормативно-законодавча база);

2) чинники, які пов'язані із потребою реформування системи управління в сфері фізичної культури і спорту (міжсекторна взаємодія у вирішенні проблем, упровадження інноваційних технологій надання послуг із фізичної культури та спорту, посилення інформаційної підтримки і реклами в сфері фізичної культури та спорту).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бех В. П. Соціальна робота і формування громадянського суспільства: монографія / В. П. Бех, М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 599 с.
2. Выдрин В. М. Физическая культура и ее теория / В. М. Выдрин // Теория и практика физ. культуры. – 1986. – № 5. – С. 24-27.
3. Гасюк І. Л. Підходи до дослідження системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту / І. Л. Гасюк // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. – С. 194-206.
4. Загороднюк В. П. Целесообразность культуры и смысл человеческого бытия / В. П. Загороднюк // Философская и социологическая мысль. – 1992. – № 9. – С. 18-26.
5. Зеленов Л. А. Физическая культура как система (к дискуссии о предмете теории физической культуры) / Л. А. Зеленов, Ю. А. Лебедев // Теория и практика физ. культуры. – 1985. – № 9. – С. 48-50.
6. Ліщук С. В. Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні / С. В. Ліщук // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 12.
7. Лубышева Л. И. Концепции формирования физической культуры человека / Л. И. Лубышева. – М.: ГЦОЛИФК, 1992. – 123 с.
8. Николаев Ю. М. Общая теория и методология физической культуры как отражение потребности в модернизации физкультурного образования / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 2004. – № 7. – С. 2-10.
9. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском чешских языках / ред.-координатор Г. В. Осипов. – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1998. – 488 с.
10. Холодов Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта / Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов. – М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 480 с.
11. Klooster D. J. Crafting a Pedagogy for Change: Reading on Critical Thinking For Teachers / D. J. Klooster; A. Preece (eds.). – International Reading Association, 2002. – 267 p.

REFERENCES

1. Beh, V., Lukashevych, M., & Tulenkov, M. (2008) *Social'na robota i formuvannja gromadjans'kogo suspil'stva: monografija [Social work and the formation of civil society: a monograph]*. Kyiv: NPU imeni M. P. Dragomanova [in Ukrainian].
2. Vydrin, V. (1986) *Fizicheskaja kul'tura i ee teorija [Physical culture and its theory]*. *Theory and practice of physical culture*, 5, 24-27 [in Russian].
3. Gasjuk, I. (2010) *Pidhody do doslidzhennja systemy derzhavnogo upravlinnja rozvytkom fizychnoi' kul'tury i sportu [Approaches to the study of the state management system for the development of physical culture and sports]*. *State Administration and Local Self-Government*, 7, 194-206 [in Ukrainian].
4. Zagorodnjuk, V. (1992) *Celesoobraznost' kul'turyy u smysl chelovecheskogo byytyja [The expediency of culture and the meaning of human existence]*. *Philosophical and sociological thought*, 9, 18-26 [in Russian].
5. Zelenov, L. (1985) *Fyzycheskaja kul'tura kak systema (k diskussyy o predmete teoryy fyzycheskoj kul'turyy) [Physical Culture as a System (to Discussion on the Subject of the Physical Culture Theory)]*. *Theory and Practice of Physical Culture*, 9, 48-50 [in Russian].

6. Lishhuk, S. (2014) Systema derzhavnogo reguljuvannja u sferi fizychnoi' kul'tury ta sportu v Ukrai'ni [The system of state regulation in the sphere of physical culture and sports in Ukraine]. *Public Administration: Improvement and Development*, 12 [in Ukrainian].
7. Lubyшева, L. (1992) *Koncepcii formirovanija fizicheskoj kul'tury cheloveka* [Concepts of formation of human physical culture]. Moscow: GCOLIFK [in Russian].
8. Nikolaev, Ju. (2004) Obshhaja teorija i metodologija fizicheskoj kul'tury kak otrazhenie potrebnosti v modernizacii fizkul'turnogo obrazovanija [General theory and methodology of physical culture as a reflection of the need for modernization of physical education]. *Theory and practice of physical culture*, 7, 2-10 [in Russian].
9. Osipov, G. (1998) *Sociologicheskij jenciklopedicheskij slovar'. Na ruskom, anglijskom, nemeckom, francuzskom cheshskih jazykah* [Sociological Encyclopedic Dictionary. In Russian, English, German, French Czech languages]. Moscow: INFRA-M-NORMA [in Russian].
10. Holodov, Zh., & Kuznecov, V. (2000) *Teorija i metodika fizicheskogo vospitanija i sporta* [Theory and methods of physical education and sports]. Moscow: Izdatel'skij centr «Akademija» [in Russian].
11. Klooster, D. (2002). *Crafting a Pedagogy for Change: Reading on Critical Thinking For Teachers*. (Eds. D. J. Klooster, & A. Preece). International Reading Association.

Власова Наталія Федорівна

Аспірант

Класичний приватний університет

69002, Запоріжжя, вул. Жуковського 70-б

Vlasova Natalia

Post-graduate student

Classical private university

70-b, Zhukovskoho str., 69002, Zaporizhzhia, Ukraine

Email: NF-vlasova@bigmir.net

Цитування: Власова Н. Ф. Чинники підвищення ефективності системи управління сферою фізичної культури та спорту на регіональному рівні: соціологічний аналіз / Н. Ф. Власова // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 2. – С. 75-82.

Citation: Vlasova, N.F. (2018). Chynnyky pidvyshchennia efektyvnosti systemy upravlinnia sferoiu fizychnoi kultury ta sportu na rehionalnomu rivni: sotsiolohichnyi analiz [Factors for increasing the effectiveness of the management system of the sphere of physical culture and sports at the regional level: a sociological analysis]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21 (2), 75-82.

Стаття надійшла / Article arrived: 14.02.2018

Схвалено до друку / Accepted: 21.02.2018

Доба хмельниччини в інтерпретації польського історика Людвіка Кубалі

Пестрикова О. В., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Аналізуються праці польського історика другої половини XIX ст. – початку XX ст. Л. Кубалі, присвячені добі Хмельниччини. Зроблено спробу встановити, яке місце подіям 1648 – 1654 рр. в історії Речі Посполитої відводив дослідник. Окреслено його погляди на події сер. XVII ст. у порівняльному контексті з історіографічною традицією того часу. З'ясовано особливості термінологічного означення та причин повстання під проводом Б. Хмельницького, інтерпретації Л. Кубалею загального перебігу бойових дій та їх головних наслідків.

Ключові слова: польські історіографічні школи другої половини XIX ст.; повстання Б. Хмельницького; суспільно-політичні події 1648-1654 рр.; військові кампанії 1648-1654 рр.; польсько-козацькі договори; Переяславська рада

Khmelnyski uprising in the interpretation of the polish historian Ludwik Kubala

Pestrykova O. V., Oles Honchar Dnipro National University

This article covers the views of Lviv Polish historian Ludwik Kubala (1838-1918) on the problem of the Khmelnytsky uprising in 1648-1654. Based on the analysis of L. Kubala's scientific heritage, was made an attempt to determine the place of these events in the history of the Commonwealth, outlined by the researcher. Also, more attention was paid to the study of views on this problem in a comparative context with historiographical tradition of that time. The features of the terminological definition and causes of the uprising under B. Khmelnytsky's leadership and L. Kubala's interpretation of the general course of military actions and their main consequences were found. First of all, the «Cossack-Polish conflict» for L. Kubala became one of the main determining factor of the weakening of Polish-Lithuanian Commonwealth in the second half of the XVII century, and as a consequence, its further involvement in the «seven-year Northern War» (1654–1660). The main cause for the uprising was the political preconditions that complicated the social-economic situation on Ukrainian lands. In particular, it was the adoption of the «Ordynacja wojska zaporoskiego», which led to the transformation of a large number of kozacks into the peasants, as well as the decision of the Sejm in 1646, which abolished all preparations for the war with Turkey. Not the last place in the explosion of the uprising, according to L. Kubala, was the conflict between B. Khmelnytsky and D. Chaplinsky. Historian practically did not pay attention to the beginning of the uprising, that is, beyond his attention were the Zhovtovodska, Korsunska and Pilyavetska battles. Instead, he described more detail the siege of Lviv and Zbarazh, the Battle of Zboriv, Berestechko and Zhvanets. Much less attention was paid to the issue of Cossack-Polish agreements. However, for example, the Treaty of Zboriv, on L. Kubala's opinion was a threat to the Commonwealth's political existence. Instead, the Treaty of Bila Tserkva was the result of a misguided policy of Jan II Kazimierz, who, instead of concluding a deal, would have to end the war. Considerably more attention was attracted by the Pereyaslav Council and the union of B. Khmelnytsky with Moscow. Historian believed that the roots of hetman's decision was in hopeless situation. The choice of a new ally was primarily influenced by the common orthodox church. According to L. Kubala, events in Pereslav began a new stage in the history of the Commonwealth, namely, the war with Moscow.

Keywords: Polish historiographic schools of the second half of the XIXth century; Khmelnytsky Uprising; social and political events of 1648-1654; military campaigns of 1648-1654; Polish-Cossack treaties; the Treaty of Pereyaslav

Эпоха восстания Б. Хмельницкого в интерпретации польского историка Людвика Кубали

Пестрикова О. В., Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

Анализируются работы польского историка второй половины XIX в. – начала XX в. Л. Кубали, посвященные эпохе восстания Хмельницкого. Сделана попытка установить, какое место событиям 1648-1654 гг. в истории Речи Посполитой отводил исследователь. Определены его взгляды на события сер. XVII в. в сравнительном контексте с историографической традицией того времени. Выявлены особенности терминологического определения и причин восстания под предводительством Б. Хмельницкого, интерпретации Л. Кубали общего течения боевых действий и их главных последствий.

Ключевые слова: польские историографические школы второй половины XIX в.; восстание Б. Хмельницкого; общественно-политические события 1648-1654 г.; военные кампании 1648-1654 г.; польско-казацкие договоры; Переяславская рада